

TAKSONOMIJOS REGLAMENTO ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS MOKESČIAMS LIETUVOJE

Audrius Jokubauskas, Kamilė Janušauskaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

2-o kurso studentai

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: audrius.jokubauskas@tf.stud.vu.lt; kamile.janusauskaite@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius Martynas Endrijaitis

El. paštas martynas.endrijaitis@gmail.com

Europos Sąjunga siekia tapti pasauline tvaraus vystymosi lydere. Ji žengia žingsnį sukurdamą finansinių produktų klasifikavimo ir informacijos apie jų tvarumą aplinkosaugos požiūriu atskleidimo sistemą. Ši sistema, dar vadinama Taksonomija, turi sudaryti prielaidas investuotojams nukreipti finansinius srautus į aplinkos požiūriu tvarias ekonomines veiklas. Straipsnyje atskleidžiame Taksonomijos sampratą bei jos įtaką investicijas ir mokesčius reguliuojantiems Lietuvos Respublikos įstatymams.

European Union seeks to become the worldwide leader in sustainable development. It has created a system that ranks financial products according to their environmental sustainability. This system, also known as Taxonomy, imposes a duty to disclose information about the environmental sustainability of investments thereby driving investors to divert funds towards sustainable businesses. This article unfolds the concept of Taxonomy as well as its impact on investment and tax legislation in Lithuania.

Įvadas

Pasauliui susiduriant su aštrėjančia klimato krize valstybės ir tarptautinės organizacijos imasi iniciatyvų poveikio aplinkai mažinimo bei prisitaikymo prie klimato pokyčių srityse.

Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2019/2088 – Taksonomijos reglamentas – yra plačios pasaulinės kampanijos tvariam vystymuisi užtikrinti dalis. Europos Sąjunga užsibrėžė būti lydere šioje srityje ir sparčiausiai pasiekti darnaus vystymosi tikslų, nustatytų 2015 m. rugsėjo 25 d. JT

Generalinės Asamblėjos priimtoje Darnaus vystymosi darbotvarkėje¹ iki 2030 m. ES, savo teisėkūroje nustatydamą aukštus aplinkosaugos standartus ir būdama svarbia pasaulinės ekonomikos dalyve, daro netiesioginę bet reikšmingą įtaką kitų valstybių teisėkūrai (Anu Bradford, *The Brussels Effect*, Oxford University Press 2020).

Tikslas, kad ES poveikis klimatui iki 2050 m. taptų neutralus², gali būti pasiektas tik plačiai įdiegus Taksonomijos reglamento nustatomus aplinkosaugos standartus. Taksonomijos reglamentas aplinkos tikslų siekia ne tiesiogiai nustatydamas ekonominės veiklos reguliavimą, bet netiesioginiu būdu. Jis siekia paveikti investuotojus, motyvuoti juos nukreipti investicijas į tvarią ekonomiką.

Viena vertus, reglamentas nustato pareigą investicinių produktų emitentams iš anksto atskleisti informaciją apie investicinio produkto atitiktį aplinkos tikslams. Kita vertus, jis nustato aiškius kriterijus atskiroms ekonominėms veikloms, kuriuos turi atitikti tvari veikla. Tokiu būdu įvedamos dvi teisinės pareigos – (i) vertinti veiklų atitiktį aplinkos tikslams pagal nustatytus kriterijus ir (ii) skelbti tokių vertinimų rezultatus norintiems įsigyti investicinių produktų bei įmonių metinėse ataskaitose.

Siekama, kad ES Taksonomijos reglamentas, suderindamas finansinę veiklą su aplinkosaugos tikslais, paskatins reikšmingus vietos teisinio reguliavimo pokyčius ir prisidės prie perėjimo prie tvaresnės ir atsparesnės ekonomikos. Be to, reglamentas padės suderinti ES valstybių narių požiūrį į aplinkosaugos iššūkių sprendimą ir padės įgyvendinti ES „Žaliąjį kursą“.

Mokslinio straipsnio tikslas yra nustatyti Taksonomijos reglamento poveikį adaptuojant Lietuvos Respublikos mokesstinę aplinką prie ES siekio skatinti investicijas į tvarią ekonomiką.

Šio darbo objektas – Lietuvos Respublikos įstatymų, reguliuojančių investuotojų veiklą bei aplinkosauginius mokesčius, suderinamumas su Taksonomijos reglamento diegiama kriterijų sistema.

Rašant darbą buvo naudojamas sisteminis metodas, kurio tikslas yra atskleisti teisės aktų turinį, straipsnių prasmę, bei lingvistinis metodas – apžvelgiami aktualūs šaltiniai, kurie tikslingai pritaikomi mokslinam darbui.

Teikdamos ataskaitas už 2022 finansinius metus įmonės privalės atskleisti informaciją, susijusią su aplinkos tikslais, kaip numatyta deleguotajame reglamente (ES) 2021/2178. Tai reiškia, kad nuo 2023 metų Lietuvos Bankas pradės kontroliuoti kaip finansinius produktus siūlančios įmonės bei didelės ne finansų įmonės vykdo šią prievolę. Informacijos atskleidimas pagal Taksonomijos reglamentą sudarys prielaidas investuotojams daryti informuotus pasirinkimus dėl investicinių produktų – ar veik-

¹ The Sustainable Development Agenda. Prieinama internetu: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda>

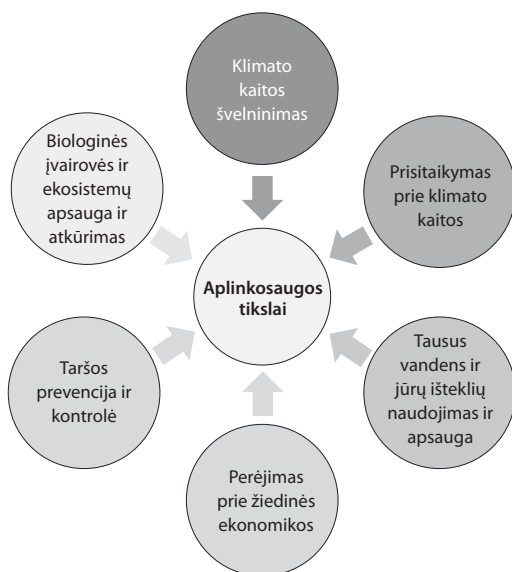
² ES Tarybos ir Europos Vadovų Taryba. Poveikio klimatui neutralumas. Prieinama internetu: <https://www.consilium.europa.eu/lt/topics/climate-neutrality/>

la, į kurią investuojama, atitinka tvaraus vystymosi tikslus, kiek pažengusi siekiant aplinkos tikslų ši veikla yra. Taksonomijos reglamento diegiama sistema skverbiasi į Lietuvos teisinį reguliavimą, kaip rodo šiame straipsnyje atlikta teisės aktų analizė. Tačiau reglamento siūloma aplinkos tikslų samprata ir įtaka yra mažai nagrinėti, todėl šis straipsnis yra aktualus gilinant supratimą apie ES žaliojo kurso įgyvendinimą.

1. Tvarios ekonominės veiklos reglamentas

1.1. Taksonomijos samprata

Klimato kaitos švelninimo klausimas kiekvienais metais tampa vis opesne problema. Pastarasis dešimtmetis parodė, kad šiam sektoriui reikalinga skubi ir visapusiška pagalba. Europos Sąjunga, siekdama įtraukti visas valstybes į Žaliąją Europos strategiją, 2020 metų birželio 18 dieną priėmė reglamentą 2020/852 „dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2019/2088“. Šis reglamentas, dar įvardinamas kaip Europos Sąjungos Taksonomija, yra tvarios veiklos klasifikavimo sistema, kuri atlieka svarbų vaidmenį ES didinant tvarias investicijas ir įgyvendinant Europos ekologinį susitarimą (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852). Taksonomijos reglamentas nustato šešis aplinkosaugos tikslus (pav 1.).

1 paveikslėlis. Aplinkosaugos tikslai pagal reglamentą 2020/852

ES taksonomija vadinama „klasifikavimo sistema“, nes tai yra sistema, pagal kurią ekonominė veikla klasifikuojama atsižvelgiant į jos indėlį siekiant aplinkosaugos tikslų. Tai standartizuotas būdas klasifikuoti ekonominę veiklą pagal tai, kiek ji yra ekologiškai tvari. Taksonomija buvo parengta kaip ES pastangų skatinti tvarų finansavimą dalis, ja siekiama sukurti bendrą tvaraus finansavimo Europos Sąjungoje kalbą (Piebalgs, Jones, 2021). Tai priemonė, skirta padėti investuotojams, bendrovėms ir kitiems finansų rinkos dalyviams nustatyti, kokia ekonominė veikla gali būti laikoma ekologiškai tvaria, remiantis aplinkosauginio veiksmingumo kriterijų ir ribų rinkiniu. Galime išskirti kelis aspektus, kuriais ES Taksonomija daro įtaka tvariam finansavimui (Lucarelli, Mazzoli, Rancan ir Severini, 2020):

1. Atskleidimas: pagal ES Tvaraus finansavimo atskleidimo reglamentą (ang. Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR) finansų rinkos dalyviai privalo atskleisti informaciją apie tai, kaip jų investicijos atitinka ES Taksonomiją.
2. Investavimas: investuotojai gali naudotis ES Taksonomija, kad nustatytų tvaraus investavimo galimybes ir paskirstytų kapitalą pagal kriterijus atitinkančias bendroves.
3. Rizikos valdymas: finansų įstaigos gali naudotis ES Taksonomija, kad įvertintų su jų investicijomis susijusių aplinkosauginę riziką ir valdytų šios rizikos poveikį.
4. Reglamentavimas: ES Taksonomija tampa pagrindine reguliavimo priemone, padedančia siekti ES tvarumo tikslų. Europos Komisija siekia sukurti universalų techninių atrankos kriterijų rinkinį, pagal kurį yra nustatoma, kokią ekonominę veiklą galima priskirti prie tvarios.

Sukūrus aiškią ir nuoseklią Taksonomiją, lengviau nustatyti aplinkosaugos požiūriu tvarias investicijas ir palyginti skirtingų ekonominės veiklos rūšių aplinkosauginį veiksmingumą (Piebalgs, Jones, 2021). Taksonomijos sukurtas bendrinis reguliavimas taip pat gali padėti užtikrinti, kad ES Taksonomija būtų nuosekliai taikoma įvairiose pramonės šakose ir sektoriuose. Anot autorių Ehlers bei Schütze nustatant aiškias taisykles ir gaires, kaip turėtų būti naudojama ES Taksonomija, reguliavimas gali padėti užkirsti kelią „žaliajam smegenų plovimui“ ir užtikrinti, kad Taksonomija būtų naudojama skaidriai ir tiksliai (Ehlers, Gao, Packe, 2021 ir Schütze, Stede, Blauert, Erdmann, 2020).

ES Taksonomija sukurta taip, kad būtų lanksti ir pritaikoma, ir laikui bėgant ją ketinama tobulinti, nes gerėja supratimas apie aplinkosaugos problemas ir tvarumą. Tačiau jos klasifikavimo sistema suteikia tvirtą pagrindą ekonominės veiklos poveikio aplinkai vertinimui ir atskaitų teikimui, o tai labai svarbu siekiant pereiti prie tvaresnės ekonomikos.

ES Taksonomija – tai klasifikavimo sistema, kuria siekiama nustatyti aplinką tausojančią ekonominę veiklą. Ją sukūrė Europos Sąjunga, siekdama padėti investuoto-

jams ir įmonėms nustatyti investicijas ir projektus, kurie prisideda prie tvaresnės ekonomikos. Taksonomijoje apibrėžiami konkrečios ekonominės veiklos, pavyzdžiui, atsinaujinančiosios energijos, tvaraus transporto ir žiedinės ekonomikos, kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar ji atitinka tam tikrus aplinkosaugos standartus. Naudojamiesi ES Taksonomija, investuotojai ir įmonės gali geriau suderinti savo investicijas ir projektus su ES tvarumo tikslais, o tai gali prisidėti prie tvaresnės visų ateities.

1.2. Taksonomijos vaidmuo nacionaliniuose teisės aktuose

Vietiniai teisės aktai nustato taisykles vietos valdžios institucijoms, įmonėms ir privatiems asmenims, todėl tvarios ekonomikos klausimas dažnai perkeliama iš globalios arenos į nacionalinę teisę. Europos Sąjungos narės yra įsipareigojusios siekti tarptautinių klimato tikslų, todėl nacionalinės teisės aktai padeda įgyvendinti šiuos įsipareigojimus. Nacionaliniai teisės aktai atlieka svarbų vaidmenį skatinant tvarumą ir aplinkos apsaugą, nes juose nustatomi standartai ir gairės įmonėms, organizacijoms ir asmenims (Komarnicka, Komarnicki, 2022). Šie teisės aktai gali apimti teritorijų planavimo įstatymus, statybų kodeksus, atliekų tvarkymo taisykles ir poveikio aplinkai vertinimus. Nustatydami aiškias taisykles ir lūkesčius, vietos teisiniai reglamentai sudaro pagrindą užtikrinti, kad ekonominė veikla būtų vykdoma taip, kad būtų skatinamas darnus vystymasis ir kuo mažiau daroma žalos aplinkai.

2020 metais priimtas Taksonomijos reglamentas taip pat gali daryti įtaką vietos teisės aktams keliais būdais. Pirma, juo nustatomi bendri tvarumo standartai visoje ES, kuriais gali remtis vietos reguliavimo institucijos, rengdamos teisės aktus. Antra, jis ne tik gali, tačiau turi tapti pavyzdžiu vietos reguliavimo institucijoms, kurios galėtų priimti panašias klasifikacijas savo jurisdikcijoje. Trečia, reglamento, arba pačios taksonomijos tikslas gali tapti vietos tvarumo reglamentų rengimo katalizatoriumi, nes jis didina informuotumą ir suteikia aiškią veiksmų sistemą (Ekblom, Abrahamsson, 2021). Apskritai ES Taksonomija gali turėti teigiamą poveikį vietos teisės aktams, nes ji skatina bendrą tvarumo supratimą ir tvarią veiklą remiančių teisės aktų rengimą.

ES Taksonomija gali būti taikoma vietos teisės aktuose, įtraukiant jos principus, apibrėžtis ir kriterijus į vietos įstatymus, taisykles ir politiką. Tai galima padaryti pažodžiui pritaikant ar perimant ES taksonomiją arba naudojantis ja kaip pagrindu kuriant panašią klasifikavimo sistemą. Be to, vietos reguliavimo institucijos galėtų remtis ES taksonomija rengdamos su tvarumu susijusius reglamentus ir standartus, pavyzdžiui, susijusius su ekologišku finansavimu, energijos vartojimo efektyvumu ir atliekų tvarkymu. ES taksonomija taip pat gali būti naudojama kaip etalonas vertinant vietos projektų, investicijų ir veiklos tvarumą (Dumrose, Rink, Eckert, 2022). Derindamos vietos taisykles su ES Taksonomija, vietos valdžios institucijos gali parodyti savo įsipareigojimą siekti tvarumo ir prisidėti prie suderinto, visoje ES taikomo požiūrio į tvarų finansavimą kūrimo.

Vienas iš vietinio teisinio reglamentavimo, kuriais skatinamas tvarumas ir aplinkos apsauga, pavyzdžių yra žaliųjų pastatų kodeksų priėmimas. Šiuose kodeksuose nustatomi pastatų projektavimo, statybos ir eksploataavimo standartai, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama energijos suvartojimo mažinimui, patalpų oro kokybės gerinimui ir skatinimui naudoti atsinaujinančius energijos šaltinius. Reikalaujant, kad nauji pastatai atitiktų šiuos standartus, vietos teisės aktais skatinama kurti ekologiškesnę infrastruktūrą, mažinti bendruomenių anglies pėdsaką ir padėti sušvelninti klimato kaitos poveikį.

Mokesčių lengvatos tvarumo ir aplinkos apsaugos kontekste – tai vyriausybės teikiama paskatos arba mokesčių sumažinimas, siekiant remti aplinkai palankią veiklą ir investicijas. Šiomis mokesčių lengvatomis siekiama paskatinti asmenis, įmones ir organizacijas taikyti tvaresnę praktiką ir investuoti į aplinkos apsaugą skatinančius projektus. Ir nors ES Taksonomija nėra tiesiogiai susijusi su mokesčiais, tačiau ji gali daryti įtaką mokesčių politikai ir investiciniams sprendimams. Pavyzdžiui, įmonės ir finansų įstaigos, kurios savo veiklą suderina su Taksonomijos kriterijais, gali gauti tam tikras mokesčių lengvatas arba būti laikomos patrauklesnėmis investuotojams. ES Taksonomija taip pat gali būti naudojama kaip orientyras kuriant žaliąsias obligacijas ar kitus finansinius produktus, kuriais siekiama finansuoti aplinką tausojančią veiklą. Tokiu būdu Taksonomija gali daryti netiesioginį poveikį apmokestinimui, nes ja skatinama aplinkosaugos požiūriu tvari praktika ir investicijos, o tai gali lemti šiuos tikslus remiančios mokesčių politikos pokyčius (Chiroleu-Assouline, Fodha, 2014). Taip pat vietos valdžios institucijos galėtų siūlyti mokesčių lengvatas įmonėms ar asmenims, vykdančioms veiklą, kuri pagal ES Taksonomiją klasifikuojama kaip ekologiškai tvari. Be to, vietos valdžios institucijos galėtų remtis ES Taksonomija rengdamos vietos ekologiškų mokesčių politiką, pavyzdžiui, mokesčius už taršą ar išmetamą anglies dioksido kiekį (Dumrose, Rink, Eckert, 2022). Suderindamos vietos mokesčių politiką su ES Taksonomija, vietos valdžios institucijos gali remti perėjimą prie tvaresnės ir aplinkai palankesnės ekonomikos ir prisidėti prie vietos ir ES tvarumo tikslų įgyvendinimo.

Tvarumui ir aplinkos apsaugai skirtų mokesčių lengvatų pavyzdžiai gali būti mokesčių lengvatos atsinaujinančiosios energijos gamybai arba energijos vartojimo efektyvumo didinimui, mokesčių lengvatos investicijoms į aplinką tausojančią įrangą ar technologijas, mažesni mokesčiai įmonėms, kurios atitinka tam tikrus aplinkosaugos standartus arba atleidimas nuo mokesčių už aplinkai nekenksmingus produktus ar paslaugas.

Teikdamos mokesčių lengvatas tvariai ir aplinkai nekenksmingai veiklai, vyriausybės siekia sukurti finansines paskatas asmenims ir organizacijoms taikyti tvaresnę praktiką ir daryti investicijas, kurios daro teigiamą poveikį aplinkai (Ziolo, Bak, Cheba, 2019). Tai padeda skatinti inovacijas, didinti švərių technologijų diegimą ir skatinti perėjimą prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ir žiedinės ekonomikos.

Nors ES Taksonomija parengta siekiant skatinti aplinkos tvarumą ir palengvinti perėjimą prie mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomikos, ji gali kelti ir tam tikrų problemų. Kadangi ES Taksonomija yra sudėtinga ir išsami kla-

sifikavimo sistema, pagal kurią įmonės ir investuotojai turi pateikti daug dokumentų ir ataskaitų, kad įrodytų atitiktį. Dėl to mažesnėms įmonėms gali atsirasti administracinė našta ir padidėti reikalavimų laikymosi sąnaudos. Taip pat yra rizika, kad kai kurios bendrovės gali naudoti ES Taksonomiją kaip rinkodaros priemonę, kad reklamuotų savo produktus ar paslaugas kaip ekologiškai tvarius, nors iš tikrųjų neatitinka reikalaujamų aplinkosaugos standartų. Svarbu paminėti, kad ES Taksonomija vis dar yra palyginti nauja ir besivystanti sistema, todėl kyla pavojus, kad jos taikymas įvairiuose sektoriuose ir regionuose gali būti nepakankamai aiškus ir nuoseklus. Tai gali sukelti painiavą investuotojams ir įmonėms ir lemti nenuoseklią arba neišsamią atskaitomybę.

Lietuvai, kaip ir visoms Europos Sąjungos narėms, taikomi ES reglamentai, įskaitant ES taksonomiją. Šalis yra įsipareigojusi skatinti tvarų augimą ir spręsti aplinkosaugos problemas, todėl ėmėsi veiksmų, kad savo politiką ir praktiką suderintų su Taksonomijos tikslais. Pavyzdžiui, Lietuva yra nustačiusi plataus užmojo tikslus mažinti išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, didinti atsinaujinančiosios energijos naudojimą ir skatinti tvarų vartojimą bei gamybą (Europos Audito Rūmai, 2017). Šalis taip pat aktyviai dalyvauja tarptautinėse iniciatyvose, kuriomis siekiama remti perėjimą prie mažo anglies dioksido kiekio technologijų ir žiedinės ekonomikos, ir yra sukūrusi programas ir partnerystes, kuriomis siekiama didinti savo pramonės ir infrastruktūros tvarumą. Įgyvendindama ES Taksonomijos principus, Lietuva siekia pritraukti tvarių investicijų, skatinti aplinką tausojančią veiklą ir prisidėti prie tvaresnės šalies ir visos ES ateities.

2. Lietuvos teisės aktų analizė aplinkosaugos mokesčių klausimais

Prievolė atskleisti informaciją

Taksonomijos reglamentas nustato aplinkos atžvilgiu tvarios ekonominės veiklos kriterijus (Reglamento (ES) 2020/852 3 str.). Jei deklaruojama, kad finansiniu produktu prisidedama siekiant aplinkos tikslo arba skatinamos ekonominės veiklos aplinkosauginės savybės (Reglamento (ES) 2020/852 5 str. ir 6 str.), emitentas įpareigojamas detaliai atskleisti tokią informaciją. Sukuriama kriterijų sistema, su kurios pagalba į žaliuosius finansinius produktus norintys investuoti asmenys galėtų palyginti tokius produktus tarpusavyje. Šiuos produktus siūlantys emitentai apsaugomi nuo nesąžiningo naudojimosi teiginiais apie investicijas į tvarią ekonominę veiklą.

Taksonomijos reglamentas sukuria ir priemonę, kuri turėtų aiškiai ir nedviprasmiškai atskleisti aplinkos tikslų nesiekiančius finansinius produktus. Tokiems produktams pažymėti skiriamas teiginys „Su šiuo finansiniu produktu susijusiomis investicijomis neatsižvelgiama į ES aplinkos atžvilgiu tvarios ekonominės veiklos kriterijus“ (Reglamento (ES) 2020/852 7 str.).

Taigi, Taksonomijos reglamentas padeda išryškinti visuomenės akyse finansinio produkto aplinkosauginę vertę.

Ši prievolė atskleisti informaciją iki sutarties dėl finansinio produkto sudarymo bei emitentų metinėse veiklos ataskaitose yra įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos įstatymuose. LR įmonių finansinės atskaitomybės įstatyme, LR įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatyme, LR papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme, LR profesinių pensijų kaupimo įstatyme, LR finansinių priemonių rinkų įstatyme, LR kolektyvinio investavimo subjektų įstatyme ir LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatyme daromos tiesioginės nuorodos į Taksonomijos reglamente nustatytą prievolę atskleisti informaciją.

Toliau straipsnyje analizuojame Lietuvos Respublikos įstatymus, reguliuojančius investuotojų veiklą.

Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas

Šio įstatymo 23 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas reikalavimas socialinės atsakomybės ataskaitoje pateikti informaciją apie tai, kaip ir kokių mastu įmonės veikla yra aplinkos atžvilgiu tvari (Reglamento (ES) 2020/852 8 str.). Šis reikalavimas taikomas didelėms viešojo intereso įmonėms.

Nors Taksonomijos reglamento 8 str. nurodo į nefinansines ataskaitas įtraukti informaciją apie tvarumą įmonėms, įvardintoms Direktyvoje 2013/34/ES, kas Lietuvos atveju yra akcinės bendrovės, uždarosios akcinės bendrovės, tikrosios ir komanditinės ūkinės bendrijos (Direktyvos 2012/23/ES I ir II priedai), tačiau LR įmonių atskaitomybės įstatymas tokią pareigą nustato tik viešojo intereso įmonėms (kaip numatyta LR finansinių ataskaitų audito įstatymo 2 str. 32 dalis), kurios yra didelės, t.y. paskutinę praėjusių finansinių metų dieną turėjo virš 500 darbuotojų.

Analogiškas teisinis reguliavimas taikomas konsoliduotosioms socialinės atsakomybės ataskaitoms pagal Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymo 10 straipsnio 7 dalį.

Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas

Šio įstatymo 57 straipsnio 4 dalyje pažymima, kad papildomo savanoriško pensijų kaupimo fondų valdymo įmonės prižiūrinčios institucijos turi atlikti (be kitų) ir Taksonomijos reglamento joms priskirtas funkcijas. Pagal reglamento 21 str. tos funkcijos yra jo 5, 6 ir 7 straipsniuose įtvirtintų reikalavimų vykdymo priežiūra.

Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsnių reikalavimų nesilaikymas LR papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo 58 straipsnio 1 dalies 7 punkte yra numatytas vienu iš pagrindų valdymo įmonėms taikyti poveikio priemones.

Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas

Šio įstatymo 56 straipsnio 1 dalies 3 punkte įtvirtintas reikalavimas potencialiems fondo dalyviams teikti informaciją apie tai, kaip įgyvendinami Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsniai. Su šia informacija turi būti supažindinami ir tie potencialūs fondo dalyviai, kurie jais tampa automatiškai, ir tie, kurie gali galėtų dalyviais tapti savo pasirinkimu.

LR profesijų pensijų kaupimo įstatymo 59 straipsnio 5 dalies 4 punkte pensijų fondo priežiūros institucijai priskiriamos funkcijos pagal Taksonomijos reglamentą.

Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas

Finansų maklerio įmonė įpareigojama laiku ir suprantamai, be kitos informacijos, klientams ir potencialiems klientams atskleisti informaciją pagal Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsnius (LR finansinių priemonių rinkų įstatymo 29 str. 6 dalis). Ši informacija klientams taip pat turi būti teikiama pranešimuose apie suteiktas paslaugas (LR finansinių priemonių rinkų įstatymo 31 str. 1 dalis).

Priežiūros institucijai priskiriamos funkcijos ir suteikiami įgaliojimai pagal Taksonomijos reglamentą (LR finansinių priemonių rinkų įstatymo 93 str. 2 dalis bei 93 str. 5 dalis).

Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsniuose nustatytų reikalavimų pažeidimas laikomas pagrindu poveikio priemonėms taikyti (LR finansinių priemonių rinkų įstatymo 112 str. 1 dalis).

Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas

Šio įstatymo 162 straipsnio 1 punkto 5 dalyje kolektyvinio investavimo subjektų priežiūros institucijai numatytos funkcijos pagal Taksonomijos reglamentą. Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsniuose nustatytų reikalavimų pažeidimas laikomas pagrindu poveikio priemonėms valdymo įmonei ar investicinei bendrovei taikyti (LR kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo 171 str.1 dalis).

Lietuvos Respublikos alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymas

Informaciją pagal Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsnius šiuo įstatymu kolektyvinio investavimo subjektai įpareigojami teikti fondų dalyviams prieš pradėdant investuoti bei vėliau atsiradus esminių pasikeitimų (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 18 str. 1 dalis), taip pat metų veiklos ataskaitoje (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 22 str. 6 dalis).

Įstatyme nuoroda į Taksonomijos reglamentą daroma ir nustatant priežiūros institucijos, teises ir pareigas (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 55 str. 12 dalis) bei funkcijas (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 56 str.1 dalis) ir papildomas teises (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 56 str. 3 dalis).

Taksonomijos reglamento 5, 6 ir 7 straipsniuose nustatytų reikalavimų pažeidimas laikomas pagrindu taikyti nacionalinių įstatymų (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 60 str. 2 dalis bei 61 str. 1 dalis) ir ES teisės aktų (LR alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymo 60 str. 2 dalis) numatytas poveikio priemones.

Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas

Identiškas alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymui reguliavimas nustatytas ir šiame įstatyme. Todėl informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo atskirai neanalizuosime.

Taksonomijos reglamento įtaka aplinkosauginiams mokesčiams

Taksonomijos reglamentas, kaip Europos žaliojo kurso dalis, veikia ne tik tiesiogiai įpareigodamas rinkti ir atskleisti informaciją apie aplinkos tikslus, bet ir skatina įstatymų leidėją ieškoti galimybių motyvuoti aplinkai palankaus verslo plėtrą (Taksonomijos reglamento preambulės 6 paragrafas).

Lietuvos Bankas 2021 m. apklausė 17 investicines paslaugas mažmeniniams investuotojams teikiančių bendrovių. Apklausa atskleidė, kad tik 35 proc. investavimo produktų buvo tvarūs arba turėjo tvarumo požymių; 47 proc. subjektų planavo tokius produktus platinti ateityje; tik 41 proc. respondentų vadovavosi aplinkos, socialiniais ir valdymo kriterijais investiciniams sprendimams priimti bei rekomendacijoms teikti (Lietuvos Bankas, 2021). Iš pateiktų duomenų akivaizdu, kad rinkos dalyviams reikalingos pozityvaus motyvavimo priemonės norint pasiekti ES tikslą iki 2050 m. tapti klimato požiūriu neutralia ekonomika (Europos Vadovų Taryba, 2019).

Mokesčius Lietuvoje nustatančių įstatymų analizė parodė, kad tik Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas numato lengvatą už aplinkos tikslų siekimą, kurie būtų sulyginami su Taksonomijos reglamente numatytais aplinkos tikslais. Toliau pateiksime šio mokesčio 6 straipsnio „Mokesčio lengvatos“ analizę Taksonomijos reglamento kontekste.

Įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė, kad tas, kas iš savo valdomo stacionariojo taršos šaltinio teršalų išmetimą sumažins ne mažiau kaip 5 procentais, atleidžiamas nuo mokesčio už tuos teršalus sumokėjimo. Ši nuostata atitinka Tak-

sonomijos reglamento 10 straipsnio „Svarus prisidėjimas prie klimato kaitos švelninimo“ reikšmingos žalos nedarymo kriterijus, kaip numatyta 2021 m. birželio 4 d. Komisijos deleguotajame reglamente (ES) 2021/2139. Aptariamo įstatymo kontekste svarbūs reikšmingos žalos nedarymo kriterijai, taikomi su stacionariais taršos šaltiniais susijusioms veikloms. Pagal deleguotąjį reglamentą (ES) 2021/2139 šios veiklos klasifikuotos kategorijose „gamybos pramonė“, „energetika“ bei „vandentieka, kanalizacija, atliekų tvarkymas ir valymo veikla“.

Ši mokesčio už aplinkos teršimą nuostata, tikėtina, taip pat atitinka Taksonomijos reglamento 14 straipsnio „Svarus prisidėjimas prie taršos prevencijos ir kontrolės“ 1 dalį, kurioje apibrėžiama veikla, svariai prisidedanti prie aplinkos apsaugos nuo taršos. Deleguotasis aktas, skirtas Taksonomijos reglamento 14 straipsnio reikalavimų techninės analizės kriterijams nustatyti dar nėra priimtas.

Tikėtina, kad ekonominė veikla, atitinkanti mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 6 straipsnio 1 dalies reikalavimą pretenduotų atitikti reikšmingos žalos nedarymo kriterijų, kaip tai numatyta deleguotajame reglamente (ES) 2021/2139. Kitaip sakant įmonė, turinti pareigą atskleisti informaciją pagal Taksonomijos reglamentą, gali gauti papildomos naudos (mokesčio už aplinkos teršimą lengvatą) siekdama atitikti vieną iš būtinųjų aplinkos atžvilgiu tvarios ekonominės veiklos kriterijų – reikšmingos žalos nedarymą (Reglamento (ES) 2020/852 3 str.).

Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje numatytos trys taisyklės, kuriomis remiantis nuo mokesčio atleidžiami mokesčio mokėtojai, kurie:

- 1) Naudoja ne anksčiau kaip prieš 4 metus pirmą kartą registruotas benzinu ir (ar) dujomis varomas M1 ir N1 kategorijų transporto priemonės;
- 2) Naudoja ne anksčiau kaip prieš 3 metus pirmą kartą registruotas benzinu ir (ar) dujomis varomas M2, M3, N2, N3 kategorijų transporto priemonės;
- 3) Transporto priemonėms naudoja Lietuvos techninės specifikacijos standartus atitinkančius biodegalus.

Deleguotajame reglamente (ES) 2021/2139 šioms transporto priemonėms keliami reikalavimai susiję su išmetamų teršalų kiekiu, padangų riedėjimo varžos koeficientu ir kt. Palyginus šiuos du teisės aktus matyti, kad transporto priemonėms keliami reikalavimai gali sutapti nebent iš dalies. Abiejuose teisės aktuose naudojami skirtingi kriterijai. Tačiau, tikėtina, kad naujai registruotos transporto priemonės (kaip numatyta mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje) atitiks ir deleguotojo reglamento reikalavimus. O tai ekonominės veiklos vykdytojams, siekiantiems atitikti Taksonomijos reikalavimus, suteiktų papildomos naudos – mokesčio už aplinkos teršimą lengvatą.

Deleguotajame reglamente numatyta, kad prisidėti prie klimato kaitos švelninimo arba nedaryti reikšmingos žalos gali ekonominė veikla, kuria gaminami biodegalai,

skirti naudoti transporte. Taigi, pagal mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą nuo šio mokesčio gali būti atleidžiami mokėtojai, naudojantys biodegalus transporto priemonėse, o pagal Taksonomijos reikalavimus transporto priemonės vertinamos ne per naudojamų degalų prizmę, o per išmetamų teršalų kiekį. Kaip atskira aplinkos tikslų siekianti ekonominė veikla išskiriama biodegalų gamyba, o ne jų vartojimas.

Pagal mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 6 straipsnio 5 punktą mokėtojai gali būti atleisti nuo mokesčio už leidime nustatytą teršalo kiekį, susidariusį stacionariame taršos šaltinyje naudojant biokurą. Biokuro apibrėžimas pateikiamas Lietuvos Respublikos atsinaujanančių išteklių energetikos įstatymo 2 straipsnio 10 punkte: „Biokuras – iš biomasės pagaminti degieji dujiniai, skystieji ir kietieji produktai, naudojami energijai gaminti“. Tai iš principo atitinka „biomasės, biodujų ir skystųjų bioproduktų“ sąvokas, vartojamas deleguotajame reglamente (ES) 2021/2139. Šios rūšies kuro naudojimas elektros, šilumos ir vėsumos energijai gaminti, kai veikla atitinka techninės analizės kriterijus, laikomas atitinkančiu aplinkos tikslus, arba nedarančiu reikšmingos žalos.

Tačiau minėtų kuro rūšių naudojimui Taksonomija kelia specialius išmetamų teršalų kiekio reikalavimus, todėl savaime biokuro naudojimas dar nebūtų laikomas prie aplinkos tikslų prisidedančia ar reikšmingos žalos nedarančia veikla. Pagal mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 6 straipsnio 5 punktą skatinama veikla atitiks Taksonomijos reikalavimus tik įvertinus susidarančių teršalų kiekius.

Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymo 3, 4, 6, 7, 8 ir 9 punktuose nustatomos mokesčio lengvatos už su pakuočių ir kitų atliekų šalinimu susijusias veiklas. Šios atliekų tvarkymo rūšys susijusios su tais Taksonomijos reglamento straipsniais, kuriems dar nėra išleistų deleguotųjų reglamentų, nustatančių techninės analizės kriterijus. Todėl nėra įmanoma įvertinti ar Taksonomijos reikalavimus atitinkančios ekonominės veiklos šiose srityse būtų papildomai skatinamos mokesčio už aplinkos teršimą lengvatomis.

Išvados

1. Europos Sąjungos reglamentai yra tiesioginio veikimo teisės aktai. Jie nėra niekaip tvirtinami ar tikslinami valstybių narių teisės sistemose. Tačiau, kaip matyti iš Taksonomijos reglamento analizės, toks valstybėms privalomas teisinis reguliavimas sukuria poreikį adaptuoti esamus valstybių vidaus teisės aktus ir atsižvelgti kuriant naujus.
2. Taksonomijos reglamentas tiesioginį poveikį turi investavimo subjektams bei finansinių produktų emitentams per pareigą atskleisti informaciją. Ši pareiga atspindi grupėje Lietuvos Respublikos įstatymų, reguliuojančių investuotojų veiklą, kurie buvo analizuoti šiame straipsnyje. Pareiga atskleisti apima du aspektus – i) standartizuota forma atskleisti informaciją ikisutartinėje komunikacijoje bei metinėse ataskaitose ir ii) atsakingoms institucijoms kontroliuoti informacijos

atskleidimą bei taikyti sankcijas už pažeidimus. Iš straipsnyje pateiktos Lietuvos Respublikos teisės aktų analizės matyti, kad Taksonomijos reglamentas, veikdamas tiesiogiai, koreguoja vietinį teisinį reguliavimą.

3. Be minėtos pareigos atskleisti informaciją Taksonomijos reglamentas įveda kriterijų sistemą (vadinamą Taksonomija), kuria vadovaujantis turi būti pristatoma informacija apie atitiktį aplinkos tikslams. Tokiu būdu įmonės skatinamos vertinti savo ekonomines veiklas ir atsižvelgti į potencialias investuotojų preferencijas tvariams verslams. Perėjimas prie tvarių verslo praktikų kainuoja. Savo straipsnyje mes išanalizavome Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą ir pateikėme savo įžvalgas dėl jo sąsajų su Taksonomija. Darytina išvada, kad tam tikroms ekonominėms veikloms energetikos bei transporto sektoriuose siekiant atitikimo aplinkos tikslams pagal Taksonomijos reglamentą, būtų galimybė pritaikyti mokesčio už aplinkos teršimą lengvatas. Taigi, šiuo atveju, vietinis teisinis reguliavimas atitinka ES lygiu nustatytus tikslus pakeisti teisinių santykių subjektų elgesi.

Literatūra

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (2001). Valstybės žinios, Nr. 99-3516
2. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas (2018). TAR, Nr. 9844
3. Lietuvos Respublikos profesinių pensijų kaupimo įstatymas (2006). Valstybės žinios, Nr. 82-3248
4. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (2007). Valstybės žinios, Nr. 17-627
5. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (2003). Valstybės žinios, Nr. 74-3424
6. Lietuvos Respublikos alternatyvių kolektyvinio investavimo subjektų valdytojų įstatymas (2014). TAR, Nr. 21092
7. Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (2013) Valstybės žinios, Nr. 68-3410

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 2020 m. birželio 18 d. dėl sistemos tvariam investavimui palengvinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2019/2088. OL L 198, p. 13—43
2. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2021/2139, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 papildomas nustatant techninės analizės kriterijus, pagal kuriuos nustatoma, kokiomis sąlygomis ekonominė veikla laikoma svariai prisidedančia prie klimato kaitos švelninimo arba prisitaikymo prie jos ir ar ta ekonominė veikla nedaro reikšmingos žalos kitiems aplinkos tikslams. OL L 442, p. 1—349

3. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) 2021/2178, kuriuo Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 papildomas nustatant įmonių, kurioms taikomas Direktyvos 2013/34/ES 19a arba 29a straipsnis, atskleistinos informacijos apie aplinkos atžvilgiu tvarią veiklą turinį bei pateikimą ir nustatant metodiką, taikytiną vykdant tą informacijos atskleidimo prievolę. OL L 443, p. 9—67

Kita literatūra:

1. European Commission. EU taxonomy for sustainable activities [intereaktyvus]. Prieiga per internetą: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en [žiūrėta 2023-02-08]
2. Ehlers, T., Gao, D., and Packer, F. (2021). A taxonomy of sustainable finance taxonomies. *BIS Papers*, (118).
3. Ingre, G., & Passburg, C. V. (2020). The impact of the EU Taxonomy: A Qualitative Study Exploring the Impact of the EU Taxonomy on Actively Managed Sustainable Funds in the Swedish Market.
4. Lucarelli, C., Mazzoli, C., Rancan, M., and Severini, S. (2020). Classification of sustainable activities: EU taxonomy and scientific literature. *Sustainability*, 12(16), 6460.
5. Schütze, F., Stede, J., Blauert, M., and Erdmann, K. (2020). EU taxonomy increasing transparency of sustainable investments. *DIW Weekly Report*, 10(51), 485-492.
6. Piebalgs, A., and Jones, C. (2021). The importance of the EU taxonomy: The example of electricity storage. European University Institute.
7. Komarnicka, A., and Komarnicki, M. (2022). Challenges in the EU banking sector as exemplified by Poland in view of legislative changes related to climate crisis prevention. *Energies*, 15(3), 699.
8. Ekblom, J., and Abrahamsson, V. (2021). Sustainable investments: The impact of the EU Green Taxonomy.
9. Chiroleu-Assouline, M., and Fodha, M. (2014). From regressive pollution taxes to progressive environmental tax reforms. *European Economic Review*, 69, 126-142.
10. Ziolo, M., Bak, I., and Cheba, K. (2019). Environmental taxes-how public policy makers can use them in the decision-making process?. *Procedia Computer Science*, 159, 2216-2223.
11. Dumrose, M., Rink, S., and Eckert, J. (2022). Disaggregating confusion? The EU Taxonomy and its relation to ESG rating. *Finance Research Letters*, 48, 102928.
12. Lietuvos Bankas. Trečdalis rinkos dalyvių platina su tvarumu siejamus investicinius produktus. [intereaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Tvar%C5%ABs%20investiciniai%20produktai-infografikas\(1\).pdf](https://www.lb.lt/uploads/documents/files/Tvar%C5%ABs%20investiciniai%20produktai-infografikas(1).pdf) [žiūrėta 2023-02-28]
13. Europos Vadovų Taryba. Europos Vadovų Tarybos susitikimas (2019 m. gruodžio 12 d.) [intereaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/media/41785/12-euco-final-conclusions-lt.pdf> [žiūrėta 2023-02-28]

TAKSONOMIJOS REGLAMENTO ĮTAKA APLINKOSAUGINIAMS MOKESČIAMS LIETUVOJE

Santrauka

Klimato kaita iš mokslinių tyrimų srities keliasi į mūsų kasdienybę. Jos poveikis neišvengiamai tampa politinių sprendimų motyvu. Siekdama Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 2015 m. rugsėjo 25 d. patvirtintų darnaus vystymosi tikslų, vykdydama Paryžiaus klimato susitarimą, Europos Sąjunga nusprendė tapti klimato požiūriu neutralia iki 2050 m. Veiksmų planas šiam tikslui pasiekti yra 2019 m. gruodžio 11 d. pristatytas Europos Žalioji Kursas. Kertinė Žaliojo Kurso priemonė yra tvaraus finansavimo užtikrinimas aplinkos požiūriu tvarioms ekonominėms veikloms. Tam, kad galima būtų įvertinti tokių investicijų apimtį, tinkamai derinti viešojo ir privataus sektoriaus indėlius, sąžiningai konkuruoti dėl investicijų, turi būti sukurtas tam tikras tvarumo žodynas. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2020/852 sukuria tokį žodyną – Taksonomiją – klasifikavimo sistemą, kuria vadovaujantis galime identifikuoti ir palyginti ekonomines veiklas tvarumo požiūriu. Nors Taksonomijos reglamentas yra tiesioginio veikimo teisės aktas, tačiau jame nustatytas teisinis reguliavimas integruojamas ir į Lietuvos Respublikos įstatymus. Prievolė atskleisti informaciją apie veiklos ir investicinių produktų tvarumą įsigalioja nuo 2023 m. Taip pat, siekiant rinkų transformacijos, aplinkos tikslus atitinkančioms veikloms taikomos mokesčių lengvatos. Straipsnyje atskleidžiame Taksonomijos sampratą bei jos įtaką investicijas ir mokesčius reguliuojantiems Lietuvos Respublikos įstatymams.

Summary

From being an object of scientific discussions climate change has found its way to our everyday lives. It has become an inevitable driver for political decisions. On December 11, 2019 the European Union presented its Green Deal, an action plan to attain sustainable development goals as adopted by the UN General Assembly on September 25, 2015, and in the Paris climate agreement. The EU seeks to become climate-neutral by 2050. A core element of the Green Deal is a system for sustainable finance for climate-friendly economic activities. A common vocabulary is needed in order to evaluate the scope of such economic activities, to balance the input of private and public bodies, and to ensure a fair competition for the investments. Such a vocabulary, also known as Taxonomy, is presented by the Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council. It introduces labels and criteria that allow to identify and compare economic activities in the light of sustainability. Eventhough the Taxonomy regulation is a legal act of direct application, it manages to introduce norms into the laws passed by the Lithuanian Parliament. The duty to disclose information on the environmental sustainability of economic activities and investment products comes into force in 2023. Seeking to transform the markets, tax cuts are introduced for economic activities that are in line with the environmental goals. This article unfolds the concept of Taxonomy as well as its impact on investment and tax legislation in Lithuania.